

SLAVICA LITTERARIA

19 / 2016 / Číslo 2

BRNO / 2016

MASARYKOVA UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

SLAVICA LITTERARIA

19 / 2016 / Číslo 2

<http://www.phil.muni.cz/journals/slavica-litteraria>

Redakční rada / Editorial Board:

Grzegorz Gazda (Uniwersytet Łódzki, Łódź, Polsko), Péter Hajdú (Univerzita Debrecen, Maďarsko), Marko Juvan (Univerza v Ljubljani, Ljubljana, Slovinsko), Roman Mnich (Univerzita Siedlce, Polsko), Zdeněk Pechal (Palackého univerzita, Olomouc, Česká republika), Ivo Pospíšil (Masarykova univerzita, Brno, Česká republika; předseda / Chair), Oldřich Richtek (Univerzita Hradec Králové, Česká republika), Viera Žemberová (Prešovská univerzita, Prešov, Slovensko)

Šéfredaktor / Editor-in-Chief: Ivo Pospíšil

Výkonný redaktor / Editor: Anna Zelenková

Sekretariát / Secretariat: Michal Przybylski

Obálka a grafická úprava / Cover and Graphic: Design: Pavel Křepela

Sazba / Type Setting: Dan Šlosar

Tisk / Printed by: Reprocentrum, a.s., Bezručova 29, 678 01 Blansko

Vydává / Published by: Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 9, 601 77 Brno, IČ 00216224

Adresa redakce / Editorial Office: Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Arna Nováka 1, 602 00 Brno, CZ

e-mail: ivo.pospisil@phil.muni.cz

Vychází dvakrát ročně, toto číslo vychází 15. 12. 2016.

Published twice a year. Issued 15 December 2016.

MK ČR E 18403

© 2016 Masarykova univerzita

ISSN 1212-1509 (print)

ISSN 2336-4491 (online)

Slavistika v současném světě

Obsah

Ivo POSPÍŠIL

Slovanský svět a slavistika v převratné době: několik úvodních reflexí 9

ČLÁNKY

Slovanská filologie a areálová slavistika I.

(Metodologický stav a oborové perspektivy)

Ivo POSPÍŠIL

Slovanský svět existuje: rozpad, negace, revival aneb hledání slovanské identity 13

БОШКО СУВАЈЦИЋ

Развој славистике у 21. веку – изазови и перспективе 33

ПЕТР БУНЯК

Литературоведческая славистика и «культурологический переворот» или Что произошло? 43

LUCJAN SUCHANEK

Славяне как объект научных исследований и университетской дидактики 49

LIBOR PAVERA

Mnohohlasí v současné teorii literatury ve středoevropském prostoru (Poznámky k tématu na příkladu jednoho individuálního příběhu) 57

ОЛЬГА ВЯЧЕСЛАВОВНА ЧЕРВИНСКАЯ

Историографический акцент русской литературы 79

ОЛЕГ ФЕДОСОВ

Новый мировой порядок и современная славистика 91

МАРКО ЕСЕНШЕК

Иной взгляд на историю словенского литературного языка 99

VÁCLAV ŠTĚPÁNEK

Бádání o českých menšinách na Balkáně – staronové téma české slavistiky 121

Slovanská filologie a areálová slavistika II.

(Projekty, instituce a periodika v minulém i současném slavistickém výzkumu)

ТОМÁŠ HERMANN – МІЛОŠ ZELENKA

К изданиям «чехословацкого» Якобсона (о судьбах текстов «чешской» и «американской» публикаций *Мудрость древних чехов*) 137

СТАНИСЛАВ РЫЛОВ

Славянская филология в Нижегородском государственном университете им. Н. И. Лобачевского 145

RADOMÍR VLČEK	
Historická slavistika na stránkách sta ročníků Slovanského přehledu. Tradice – současnost – perspektivy	155
FRANC ŠĚN	
Serbski kulturny leksikon – nowa pomocka w slawistiskim ślédźenju	167
GIUSEPPE MAIELLO	
Osudy slavistiky na Univerzitě „L'Orientale“ v Neapoli (1989–2015)	173
MILUŠA BUBENÍKOVÁ	
K významu akademického časopisu Československá rusistika v dějinách české rusistiky	183
JOSEF ŠAUR	
Zapojení doktorských studentů do výzkumných projektů (zkušenosti se specifickým výzkumem)	189
RADKA HRÍBKOVÁ – HANA ŽOFKOVÁ	
Tradice oboru nás zavazují i inspirují (historie a současnost didaktiky ruského jazyka na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze)	197
 JUBILEA A NEKROLOGY	
VIERA ŽEMBEROVÁ	
Literárna história jubiluje s Evou Fordinálou	205
IVO POSPÍŠIL	
Odešla významná osobnost českého národního života	207
 RECENZE	
IVO POSPÍŠIL	
Podnětná kniha ze Slovenska	215
SORIN PALIGA	
Jakobson's Outstanding of his Contribution to the History Czechoslovak Cultural Studies and Research	217
ETIENNE BOISSERIE	
Histoire de Hongrie dans les relations historiques et culturelles	219
MILAN POKORNÝ	
Ad vocem: Štefan Krčméry	221
IVO POSPÍŠIL	
Chvála klasické komparistiky a jejích přesahů	223
VIERA ŽEMBEROVÁ	
Tri sondy z minulosti do přítomnosti	226
ALEXEJ MIKULÁŠEK	
Dvakrát o Karlu Čapkovi	232

ZPRÁVY A GLOSY

MILOŠ ZELENKA

Minulost a budoucnost česko-slovenské komparatistiky 236

DAGMAR DOROVSKÁ

Blaže Koneski u nás 238

Slavonic Studies in Contemporary World

Contents

Ivo POSPÍŠIL

The Slavonic World and the Slavonic Studies in the Revolutionary Epoch: Some Introductory Reflections	9
---	---

ARTICLES

Slavonic Philology and Area Studies I.

(The Methodological Condition and Prospects of the Field)

Ivo POSPÍŠIL

The Slavonic World Does Exist: Disintegration, Negation, Revival or The Search for the Slavonic Identity	13
--	----

БОШКО СУВАЈЦИЋ

The Development of the Slavic Studies in 21st Century – Challenges and Perspectives	33
---	----

ПЕТР БУНЯК

Slavic Literary Studies and the “Cultural Studies Overthrow”, or What Have Happened?	43
--	----

LUČJAN SUCHANEK

Slavs as an Object of Scientific Research and Academic Didactics	49
--	----

LIBOR PAVERA

Polyphony in Contemporary Theory of Literature in Central Europe (Example of One Individually Destiny)	57
--	----

ОЛЬГА ВЯЧЕСЛАВОВНА ЧЕРВИНСКАЯ

Historiographic Accent of Russian Literature	79
--	----

ОЛЕГ ФЕДОСОВ

The Global World Order and the Modern Slavic Studies	91
--	----

МАРКО ЕСЕНШЕК

Alternative View on the History of the Slovenian Literary Language	99
--	----

VÁCLAV ŠTĚPÁNEK

Research into the Czech Minorities in the Balkans – the Old-New Topic of Czech Slavic Studies	121
---	-----

Slavonic Philology and Area Studies II.

(The past and present of contemporary Slavonic research: projects, institutions and periodicals)

TOMÁŠ HERMANN – MILOŠ ZELENKA

Jakobson’s “Czechoslovak” Editions (on Dissimilar Textual Approaches to the “Czech” and “American” Editions of <i>Moudrost starých Čechů</i>)	137
--	-----

СТАНИСЛАВ РЪЛЮВ	
Slavonic Philology in Lobachevsky State University of Nizhny Novgorod	145
RADOMÍR VLČEK	
Historical Slavic Studies on the Pages of the Slavonic Review: Tradition – Contemporaneity – Perspectives	155
FRANC ŠĚN	
The Sorbian Lexicon – a New Handbook for Slavonic Research	167
GIUSEPPE MAIELLO	
The Fate of Slavonic Studies at the University of Naples L'Orientale (1989–2015)	173
MILUŠA BUBENÍKOVÁ	
The Significance of the Academic Journal „Československá rusistika“ in Czech Russian Studies	183
JOSEF ŠAUR	
Involvement of PhD Students in Research Projects (Experience with Specific University Research Grants)	189
RADKA HŘÍBKOVÁ – HANA ŽOFKOVÁ	
Traditions of the Discipline Oblige and Inspire Us (Past and Present of Russian Language Didactics at the Faculty of Education, Charles University in Prague)	197
ANNIVERSARIES AND OBITUARIES	
VIERA ŽEMBEROVÁ	
Literary History and Eva Fordinalova's Jubilee	205
IVO POSPÍŠIL	
A Significant Personality of the Czech National Life Passed Away	207
REVIEWS	
IVO POSPÍŠIL	
A Stimulating Book from Slovakia	215
SORIN PALIGA	
Jakobson's Outstanding of his Contribution to the History Czechoslovak Cultural Studies and Research	217
ETIENNE BOISSERIE	
The Hungarian Past in the Historical and Cultural Context	219
MILAN POKORNÝ	
Ad vocem: Štefan Krčméry	221
IVO POSPÍŠIL	
The Praise of Classical Comparative Studies and Its Transcendences	223

VIERA ŽEMBEROVÁ	
Three Probes from the Past to the Present	226
ALEXEJ MIKULÁŠEK	
Two Books on Karel Čapek	232
REPORTS AND GLOSSES	
MILOŠ ZELENKA	
The Past and the Future of Czech and Slovak Comparative Studies	236
DAGMAR DOROVSKÁ	
Blaže Koneski in Czech Environment	238

Osudy slavistiky na Univerzitě „L'Orientale“ v Neapoli (1989–2015)

Giuseppe Maiello (Praha)

Abstrakt

Na sklonku osmdesátých let 20. století jsou slavistická studia na Istituto Orientale v Neapoli v rámci tehdejšího Ústavu východoevropských studií Filozofické fakulty dobře zavedená. Působí tam velký počet lektorů, odborných asistentů, docentů a světoznámých profesorů a produkuje se tam kvalitní odborná literatura. Po čtvrtstoletí však toto lidské a vědecké dědictví nenávratně zmizelo. To málo, co z tehdejší slavistiky zůstalo, se rozpustilo do nového bakalářského studijního plánu Srovnávací jazyky a kultury a do magisterského studijního plánu s názvem Evropské a americké jazyky a literatury. V posledních několika letech už není aktivní ani žádný specifický program doktorského studia a od roku 2003 již v Neapoli nevychází žádný slavistický časopis. Naše studie si klade za cíl prostřednictvím studia primárních a sekundárních pramenů vystopovat poslední léta neapolské slavistiky a prostřednictvím rozhovorů s některými pamětníky zjistit příčiny jejího úpadku.

Klíčová slova

dějiny slavistiky; sociologie výchovy; kvalitativní a kvantitativní výzkum; Università „L'Orientale“; Neapol

Abstract

The Fate of Slavonic Studies at the University of Naples L'Orientale (1989–2015)

In the late 1980's, Slavonic studies at the Istituto Orientale in Naples were well established. A large number of lecturers, assistant professors, associate professors and world-renowned professors worked in the Department of East-European studies, producing scientific literature of a high quality. After a quarter century, however, this human and scientific heritage has been vaporized. The little that remained of the former Slavonic Studies was dissolved into the new baccalaureate curriculum of Comparative Languages and Cultures and into the master curriculum of European and American languages and literature. In the last few years, no specific doctoral study programme has been active and since 2003, no Slavonic magazines have been published in Naples. Through the study of primary and secondary sources, our study aims to trace the last years of Neapolitan Slavonic studies and conduct interviews with witnesses to discover the reasons for its decline.

Key words

history of Slavonic studies; sociology of education; qualitative and quantitative research; University of Naples L'Orientale

Úvod

Počátky univerzity „L'Orientale“ v Neapoli jsou spojeny s postavou Mattea Ripy (1672–1746), člena Kongregace sekulárního duchovenstva pro šíření víry. Matteo Ripa si od roku 1711 pohodlně žil v Číně na dvoře císaře Kchang-si, ale po jeho smrti se byl nucen vrátit roku 1723 do vlasti (Neapolské království), kde spolu se čtyřmi mladými učeníky a jedním učitelem mandarínštiny začal v listopadu 1724 v hlavním městě tento jazyk vyučovat.¹ Škola, kterou Matteo Ripa nazval *Collegio dei Cinesi* (Kolej Číňanů), byla oficiálně uznána papežem Klementem XII. V roce 1732 a po tom, co se specializovala na čínské a indické jazyky, se od roku 1747 zabývala také výchovou mladých katolíků slovanského jazyka pocházejících z balkánských zemí podrobených Osmanské říši.²

Po připojení Království obojí Sicílie k Itálii se *Collegio dei Cinesi* v roce 1868 přejmenovalo na *Real Collegio asiatico* (Královskou asijskou kolej) a bylo otevřeno nejen budoucím církevním misionářům, ale také laickým studentům. Od roku 1868 se v tomto centru, které bylo až do roku 1888 považováno za střední školu, začaly konat také kurzy ruského jazyka.³

Od roku 1888 instituce nabyla univerzitního charakteru a získala jméno *Istituto Orientale* (Orientální Institut), které si ponechá až na drobné odchylky do roku 2002, kdy získala současné jméno, *Università degli Studi di Napoli „L'Orientale“* (Univerzita „L'Orientale“ v Neapoli).

Již na konci 19. století, na rozdíl od jiných italských univerzit, kde kurzy ruštiny nebo případně jiného slovanského jazyka byly ojedinělou záležitostí, je jen *Istituto Orientale* jako historicky první centrum italské slavistiky, které nabízí pravidelnou výuku mnoha živých slovanských jazyků.⁴

Aby mohla slavistika náležitě fungovat, je však třeba „v neslovanské zemi“ vycházet z „domácích slavistů“, jak říkal Josip Hamm.⁵ Ti se v Itálii začali formovat kolem první světové války. V *Istituto Orientale* byl první z těchto vědeckých osobností Enrico Damiani (1892–1953), který podobně jako Umberto Urbani (1888–1967), Ettore Lo Gatto (1890–1983), Giovanni Maver (1891–1970) a Arturo Cronia (1893–1967) patří v Itálii k patriarchům oboru. Brzy po této slavné generaci byli nejvýznamnějšími osobnostmi neapolské slavistiky Leone Pacini (1907–1990) a Nullo Minissi (1921). Kromě toho, že oba

1 RIPA, Matteo: *Storia della fondazione della Congregazione e del Collegio dei Cinesi*. Sv. I–III. Napoli: Manfredi, 1832. Z našeho pohledu je zajímavé, že Matteo Ripa během svého pobytu v Číně dělal v zimě 1721 tlumočníka velvyslanci cara Petra Velikého Lvu Vasiljeviči Izmailovovi (1685–1738) během jeho návštěvy v Peking. RIPA, Matteo: *Storia della fondazione... Op. cit.*, s. 376.

2 FATICA, Michele: *Le sedi dell'Istituto Universitario Orientale (1729–2000)*. Napoli: Istituto Universitario Orientale, 2002, s. 7.

3 *Op. cit.*, s. 14.

4 PICCHIO, Riccardo: *La slavistica italiana negli anni dell'Europa bipartita*. In: BROGI BERCOFF, Giovanna et al.: *La slavistica in Italia: cinquant'anni di studi (1940–1990)*. Roma: Ministero per i beni culturali e ambientali, Direzione Generale per gli affari generali amministrativi e del personale, Divisione editoria, 1994, s. 2–3.

5 HAMM, Josip: *O specifike razvotija slavistiky v neslavjanskich stranach*. In: BERNŠTEJN et al.: *Metodologičeskie problemy istorii slavistiky*. Moskva: Nauka, 1978, s. 138.

řídili tehdejší Ústav slavistiky, byli oba také rektory celého *Istituto Orientale*, a to v letech 1956–1958 (Leone Pacini), respektive 1979–1981 (Nullo Minissi).

Aby udržel krok se špičkovými pracovišti italské slavistiky, která mezitím učinila obrovský pokrok, i když ve srovnání s jinými zeměmi západní Evropy vznikla se zpožděním, Minissi dokázal v roce 1985 přilákat do Neapole Riccarda Picchia (1923–2011), který byl nejprve žákem Giovanniho Mavera a potom jeho následovníkem ve vedení Ústavu slovanské filologie na Univerzitě v Římě v letech 1961–1965 a konečně od roku 1971 profesorem slovanských literatur na prestižní Yaleově univerzitě.⁶

Krátce před svým příchodem do Neapole Riccardo Picchio ve spolupráci se svým kolegou z Yaleovy univerzity Harveyem Goldblattem uveřejnil syntetickou práci o studiích týkajících se otázky slovanských jazyků⁷, která mu přinesla světovou proslulost mimo jiné díky kladným recenzím, které se objevily v prvních měsících a letech po uveřejnění. Giuseppe Dell'Agata mluví o tomto období jako o období „hegemonie italské filologie“ a vzpomíná, jak sklídila slova uznání také od D. S. Lichačeva, který byl v té době považován za nejvyšší sovětskou autoritu v oblasti slovanské filologie.⁸

Přítomnost Riccarda Picchia v *Istituto Orientale* staví tuto univerzitu alespoň po formální stránce do čela italské slavistiky.

Zvlášť přínosná byla pro neapolskou a italskou slavistiku léta 1988–1989. V únoru 1988 se v Neapoli slaví vydání sborníku věnovaného Riccardu Picchiovio.⁹ V dubnu téhož roku se díky iniciativě Riccarda Picchia, jeho přátel z Harwardu Omeljana Pritsaka a Ihora Ševčenka a s finančním přispěním Spojených států konala v Ravenně velmi důležitá mezinárodní konference, kterou bylo okázalostí a počtem účastníků možno přirovnat jediné k mezinárodním sjezdům slavistů. Konference byla věnována 1000. výročí křtu knížete Vladimíra, neboli tisíciletí rusko-ukrajinského křesťanství.¹⁰ Druhá, neméně důležitá konference, rovněž uspořádaná z iniciativy tria Picchio¹¹ – Pritsak – Ševčenko a s finančním přispěním *Istituto*

6 Giorgio Ziffer, autor nekrologu k uctění Riccarda Picchia, označuje Picchia za „největšího italského slavistu 20. století“. Srov. ZIFFER, Giorgio: *Ricordo di Riccardo Picchio*. Russica Romana 18, 2011, s. 7. Je jasné, že šlo o jistou nadsázku plynoucí z emocionálního stavu při psaní nekrologu. Je však také pravda, že když se Picchio na konci osmdesátých let vrátil do Itálie, těšil se velké oblibě především mezi studenty, k nimž tehdy patřil i Giorgio Ziffer, dnes profesor slovanské filologie na Univerzitě v Udine.

7 PICCHIO, Riccardo – GOLDBLATT, Harvey (eds.): *Aspects of the Slavic Language Question*, New Haven: Yale Concilium on International and Area Studies, 1984.

8 DELL'AGATA, Giuseppe: *Filologia Slava e Slavistica*. In: BROGI BERCOFF, Giovanna et al.: *La slavistica in Italia: cinquant'anni di studi (1940–1990)*. Roma: Ministero per i beni culturali e ambientali, Direzione Generale per gli affari generali amministrativi e del personale, Divisione editoria, 1994, s. 25–26.

9 COLUCCI, Michele et al.: *Studia slavica mediaevalia et humanistica Riccardo Picchio dicata*. 2 sv. Roma: Edizioni dell'Ateneo, 1986. Sborník byl sice vytištěn už dva roky, ale zůstal uložen v očekávání na vhodnou slavnostní příležitost.

10 PRITSACK, Omelian et al.: *Proceedings of the International Congress Commemorating the Millennium of Christianity in Rus'-Ukraine*. Cambridge, Mass: Harvard University, 1988–1989.

11 Picchiovio mezinárodní uznání bylo v oněch letech mimo jiné potvrzeno skutečností, že byl společně se Slavomírem Wollmanem jedním ze dvou *keynote speakers* plenárního zasedání X. mezinárodního sjezdu slavistů, který se konal v Sofii ve dnech 14. – 22. 9. 1988. Na zahájení sjezdu pronesl Picchio referát věnovaný isokolické tradici a formování ruského verše. Srov. PICCHIO, Riccardo: *Izokoličeskaja tradicija i vozniknovenije russkogo stichosloženija*. Europa Orientalis 7, 1988, s. 1–24.

Orientale, se konala ve dnech 29. 5.–1. 6. 1989 v Neapoli a v jedné z nejhezčích vil starověkého města Herkulanea. Celá konference byla věnována rodícím se ukrajinským studiím, která se v té době nacházela na samém počátku. Při této příležitosti se také zrodila Mezinárodní asociace ukrajinistiky (*Mižnarodna Asociacija Ukraїnistiv*), která byla velmi aktivní v devadesátých letech minulého století.¹²

Léta 1989–1993

Ústav východoevropských studií *Istituto Orientale* v Neapoli byl pojat, jak samotný název napovídá a v souladu s již ustálenou tradicí v západní Evropě, areálově. V roce 1989 tam působilo šest profesorů, z nichž tři byli světoznámí slavisté (kromě již zmíněných Minissiho a Picchia tuto skupinku doplňovala Serena Vitale), jeden hungarista, jedna profesorka finských studií a jeden byzantolog; třináct docentů, z nichž osm bylo slavistů,¹³ tři z jiných jazykových větví a dva historikové; devět odborných asistentů, z nichž dva byli slavisté, čtyři z jiných jazykových větví a tři historikové, jedna „mimořádná přednášející“ českého jazyka; dva asistenti; deset lektorů, z nichž bylo osm lektorů slovanských jazyků, pět v rámci kulturní výměny a dva z jiných jazykových větví; devět administrativních pracovníků; jedna knihovnice a jedna pomocná knihovnice. V té době však z důvodů dodnes nejasných tento ústav nenabízel doktorské studium, ačkoli k tomu měl všechny předpoklady.¹⁴

Ústav měl tehdy svou vlastní samostatnou knihovnu,¹⁵ vydával vlastní ročenku, měl svou fonetickou laboratoř a dokonce vlastní „*Desktop publishing centre*“. Původně, od roku

- 12 O zásadním významu kongresu v Neapoli – Herkulaneu srov. PACHLOVSKA, Oxana: *Riccardo Picchio e gli studi ucraini. Paradigmi interpretativi*. Ricerche slavistiche 10 (56), 2012, s. 305–318. Přednášející z Ukrajiny byli vyzváni, aby přednášeli své příspěvky „v ukrajinštině“, ale protože v té době tento jazyk ještě neměl pevnou normu, výsledkem bylo, že „každý mluvil svým jazykem nebo jakýmsi středo-východo slovanským dialektem“ (osobní vzpomínky, 54 let, Neapol).
- 13 V tomto a v následujících případech jsme pro jednoduchost použili termínu „slavista“ poněkud nepatřičně, poněvadž se odvoláváme na všechny vědce zabývající se alespoň jedním slovanským jazykem nebo jednou slovanskou literaturou. Souhlasíme však s Hammem, že ti, kteří se zabývají jen jednou ze slovanských filologií, by měli být správněji nazýváni na příklad „bohemisté“, „polonisté“, „bulharisté“ a tak dále. Srov. HAMM, Josip: O specifikách rozvoje slavistiky... *Op. cit.*, s. 127.
- 14 Doktorát v oboru slavistiky bylo možno získat od roku 1985 na Univerzitě La Sapienza v Římě, „ve spolupráci s *Istituto Orientale* v Neapoli“. Až do roku 1987 Picchio prosadil tři čerstvé absolventy slavistiky (byli jimi polonista Lucio Gambacorta a rusistky Giovanna Moracci a Marina di Filippo). Po onom roce bylo mnohem obtížnější, aby neapolští studenti získali doktorandské stipendium v Římě. V letech 2003–2013 univerzita „L'Orientale“ uvedla do chodu doktorát s názvem Kultury východní Evropy.
- 15 Knihovna měla knihovníka a pomocného knihovníka, ale neměla studovnu. V zákoutích knihovny měli pedagogové své psací stoly, u nichž přijímali studenti různých slovanských jazyků. Jen přednášky z ruského jazyka a z ruské literatury pro studenty prvních ročníků se konaly v posluchárnách. „*Přiznávám, že si s nepopíratelnou nostalgií vzpomínám na možnost – za mých studentských let – ustoupit do přímého kontaktu s těmi zaprášenými svazky. V té naší nouzové situaci bylo vidět vůli nadchnout nás pro věci, které studujeme; nejsem si jista, že něco podobného existuje v době, kdy je třeba starat se především o nasbírání kreditů, aby člověk dokončil studium...*“, vzpomíná v jednom rozhovoru mladá bohemistka, která se zapsala na *Istituto Orientale* v roce 1990. Srov. ZAVETTIERI, Angela: *Studiare russo e ceco all'Orientale di Napoli*. Università degli studi di Napoli l'Orientale. Web magazine. 2011. Dostupné z WWW: <<http://magazine.unior.it/ita/content/angela-zavettieri-studiare-russo-e-ceco-allorientale-di-napoli>> (přístup 29. 9. 2015).

1958, ústav vydával také svůj odborný časopis (*Annali – Sezione slava*), po roce 1979 se však už nikdo, kdo by se věnoval jeho redigování, nenašel.

Ústav zajišťoval výuku filologie, kultury, dějin a reálií východní Evropy pro následující diplomové obory:

- Filologie a dějiny východní Evropy;
- Cizí jazyky a moderní literatury – specializace východní Evropa;
- Politické vědy pro východní Evropu.

V dubnu 1989 byla navíc podepsána smlouva o vědecké, technické a pedagogické spolupráci s Varšavskou univerzitou, kterou využívali studenti i vyučující, a to v době, kdy mobilita byla mnohem obtížnější než dnes.

Politické změny ve střední a východní Evropě, které následovaly jedna po druhé zvláště na podzim onoho roku, byly sledovány velmi laxně a to také proto, že na Západ „se dostávalo málo informací“. ¹⁶ Ty, které přinášely noviny a televize, se navíc těm, kdo oblast, o níž se diskutovalo, dobře znali, zdály málo spolehlivé. Na změny se tedy pohlíželo s odstupem – větším ze strany filologů, o něco menším ze strany historiků. Nikdo však nepředpokládal, že po politických změnách budou následovat také změny v organizaci slavistických studií v instituci, která byla již považována za více než konsolidovanou.

Hlavním problémem je z našeho pohledu to, že i když neapolští docenti a odborní asistenti vytvářeli jistý vědecký materiál, tento materiál neodpovídal směrům italské slavistiky, tak jak byly v průběhu let zavedeny a v nových badatelských centrech ve střední a severní Itálii pojímány. Tyto slavistické směry odpovídaly částečně i osobním badatelským zájmům Riccarda Picchia, ale úplně chybělo zapojení jiných neapolských badatelů. ¹⁷ Jak připomněl Giuseppe Dell'Agata, ¹⁸ šlo o pět oblastí bádání, kterými byly: slovanské starožitnosti, které Dell'Agata nazývá „genetickým kódem“ Slovanů; staroslověnština a církevněslovanská literatura; otázka národních jazyků; textová kritika a „povědomí o slovanském světě v Itálii“. Z tohoto seznamu je zřejmé, že chybí jasný odkaz na otázku národních filologií, které byly ve vztahu k slavistice, vnímané jako integrující a syntetizující disciplína, považovány za vedlejší.

Většina neapolských badatelů, ostatně stejně jako jejich kolegové v mnoha zemích východní Evropy, byla uzavřena ve svých národních filologiích, a proto se jim nedařilo s Picchiem v odpovídající formě navázat dialog. ¹⁹

Jedním z potvrzení těchto myšlenek bylo zajímavé sympozium o italské slavistice v letech 1940–1990 pořádané v únoru 1991 v Sejanu, překrásném místě blízko Neapole. Byl to nápad Riccarda Picchia, organizace byla svěřena *Istituto Orientale* a jejím pracovníkům –

16 Osobní vzpomínky, Neapol, 58 let.

17 Výjimkou mohou být tři citovaní doktorandi, kteří trvale následovali iniciativu Picchia a jeho bývalých žáků z doby před jeho odchodem do Spojených států. Šlo zvláště o badatele, kteří se časem stali řádnými profesory v Římě (Michele Colucci, Cesare de Michelis), v Pise (Giuseppe Dell'Agata), v Urbinu (Giuliana Brogi Bercoff) a další.

18 Srov. DELL'AGATA, Giuseppe: *Filologia Slava e Slavistica*. Op. cit., 1994.

19 Také Nullo Minissi, který bývával v minulosti plodným slovanským filologem, se raději Picchiově přítomnosti vyhnul a věnoval se studiu ugrofinské filologie. Další řádná profesorka, Serena Vitale, která byla začátkem Angela Maria Ripellina, měla jinou výchozí pozici, odlišnou od Picchia a jeho žáků, kteří se považovali za žáky, skutečné nebo alespoň ideové, Giovanniho Mavera.

kromě vždy přítomných bývalých žáků Riccarda Picchia (Dell'Agata, Brogi-Bercoff) také dvěma vyučujícím z Ústavu východoevropských studií, Rossaně Platone a Vardarině Spasově.²⁰ Ve sborníku, který vyšel v roce 1994 a ve kterém byly sebrány některé příspěvky ze sejanského kongresu, však není ani stopy po neapolských autorech, pochopitelně kromě Picchia, ani po jakémkoli odkazu na skutečnost, že jde o sbírku příspěvků přednesených na zmíněném kongresu.²¹

Riccardo Picchio odchází v roce 1993 do důchodu v sedmdesáti letech. Podaří se mu však ještě obnovit bývalý slavistický časopis ústavu – pod novým jménem a s novým číslováním, a zařídit, aby se jeho následovníkem stal známý ruský filolog Boris Andrejevič Uspenskij.

Od roku 1993 do dneška

Nový časopis, pojmenovaný *Annali dell'Istituto Universitario Orientale*, vycházel pravidelně jen do čtvrtého čísla, do roku 1996. Potom vyšlo další číslo až v roce 1998 a nakonec poslední v roce 2003.

S povoláním Uspěnského se „*Picchio pravděpodobně dopustil stejné chyby, kterou udělal Minissi osm let předtím, když povolal do Neapole jeho*“.²² Také Uspenskij byl v té době mezinárodní hvězdou slovanské filologie, tak jako jí byl svého času Picchio. Ale jestliže Picchio vykazoval alespoň nějakou vůli k reorganizaci slavistiky v Neapoli, Uspenskij takovou vůli neprojevil vůbec.²³

Když ve vysokém věku ze scény odešel Nullo Minissi, řízení Ústavu východoevropských studií přešlo do rukou neslavistických badatelů. Jeden z vedoucích tehdejšího ústavu, byzantolog Riccardo Maisano, byl kromě toho dvakrát zvolen děkanem celé tehdejší filozofické fakulty (v letech 1998–2001 a 2004–2007), ale navzdory významnému postu, který zastával, neučinil nic pro návrat neapolské slavistiky k její původní slávě.

Bez silného vedení a bez alespoň jednoho skutečného slavisty v pozici řádného profesora, který by měl čas se věnovat také trochu manažerské činnosti, neapolská slavistika přešla do volného pádu. Ranou z milosti byla nakonec změna umístění Ústavu východoevropských studií, který byl v roce 2000 společně se všemi dalšími filologickými ústavy přemístěn do prostornějšího sídla, do Paláce Santa Maria Porta Coeli, zatímco v Paláci Giusso, kde původně sídlil, byly soustředěny všechny disciplíny vztahující se ke studiím

20 Srov. DELL'AGATA, Giuseppe: *Mezzo secolo di vicinanza e consuetudine con Riccardo Picchio*. *Ricerche slavistiche* 10 (56), 2012, s. 209.

21 Viz BROGI BERCOFF, Giovanna et al.: *La Slavistica in Italia. Cinquant'anni di studi (1940–1990)*. Roma: Ministero per i Beni Culturali ed Ambientali, 1994.

22 Osobní vzpomínka, Neapol, 58 let.

23 Jak Picchio, tak Uspenskij nežili ve městě, ale dojížděli z Říma, který je vzdálen cca 200 km od Neapole. Jedna studentka, se kterou jsem se spojil, mi potvrdila, že často bylo nutné jet za Uspenským přímo do Říma. Uspenskij byl však „ochotný a profesionální“, takže z tohoto hlediska stálo za to cestu do Říma podniknout (osobní vzpomínka, Neapol, 40 let).

politickým, historickým, filosofickým a sociálním.²⁴ Navzdory tomu, že studenti a vyučující mají v novém sídle konečně vhodné prostory, zmizel kontakt s knihami v knihovně, která se konečně stala účelnou, ale byla fyzicky odtržena od studentů a jejich vyučujících.

Nynější stav

Bylo-li v roce 1989 do výuky slavistických disciplín nebo disciplín vázaných na slavistiku zapojeno dvacet pět pedagogů, dnes je jejich počet snížen na dvanáct, z toho deset jsou lingvisté nebo literární vědci a dva historikové. Od roku 2011 už neexistuje Ústav východoevropských studií a neexistují už ani fakulty. Univerzita je složena jen ze tří obrovských ústavů.²⁵ Vyučující slovanských jazyků a literatury (s výjimkou slovinského jazyka) byli včleněni spolu s dalšími kolegy filology do největšího ze tří ústavů, který se nyní jmenuje Ústav literárních, lingvistických a srovnávacích studií. Jediný historik „východní Evropy“, který zůstal, byl začleněn do nově zřízeného Ústavu společenských a sociálních věd (kde se však kupodivu vyučuje také slovinský jazyk), zatímco výuka ruských dějin se koná v Ústavu Asie, Afriky a Středomoří.

V Paláci Santa Maria Porta Coeli, kde sídlí Ústav literárních, lingvistických a srovnávacích studií, působí pouze jediný řádný profesor (ruské literatury) a pak dohromady dalších osm „slavistů“ (čtyři docenti, jeden odborný asistent, tři lektori).

Z těchto devíti pedagogů jen jedna studovala slavistiku v Neapoli.²⁶ Všichni ostatní pocházejí z jiných italských univerzit ze severní a střední Itálie nebo ze zahraničí.

V Ústavu literárních, lingvistických a srovnávacích studií se ještě vyučují následující disciplíny: ruský jazyk, ruská literatura, srbochorvatský (*sic!*) jazyk a literatura, bulharský jazyk, český jazyk, polský jazyk, slovanská filologie. Slovanské jazyky – a ve formě velmi omezené také literatury – je možné studovat v rámci bakalářského studia Srovnávací jazyky a kultury a v rámci magisterského studia Evropské a americké jazyky a literatury. Specifické diplomové obory jako byly například Filologie a dějiny východní Evropy už neexistují.

Ústav literárních, lingvistických a srovnávacích studií je tvořen 134 pedagogy, protože vyučujících slovanských jazyků a literatur je v tomto ústavu devět, představují tedy méně než 7 % z celkového počtu. Podíváme-li se dále na složení podle pracovních pozic, pozorujeme, že mezi pedagogy celého ústavu mají největší zastoupení lektori na dobu určitou (56 %), zatímco lektorů slovanských jazyků je jen 27 % ze všech vyučujících slovanských předmětů. To znamená, že zatímco pro celý ústav jsou nosným pilířem lektori na dobu určitou, kategorie levná, ale v podstatě schopná zajišťovat mnoho vyučovacích hodin, pro

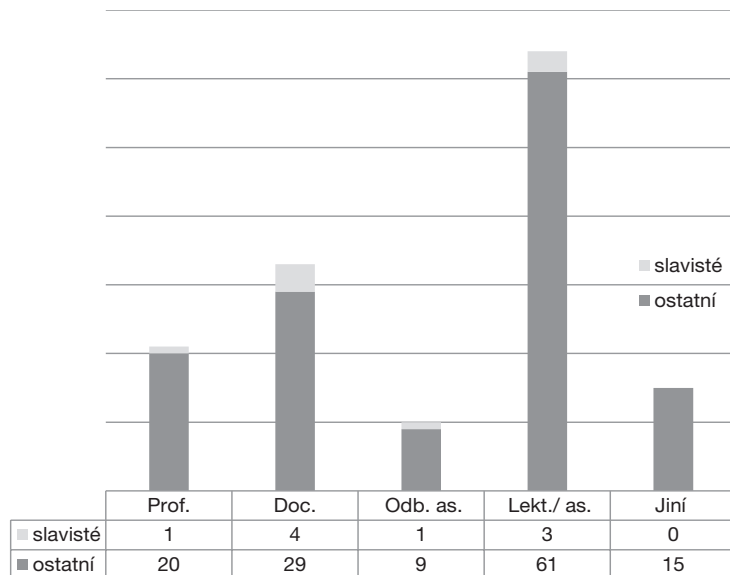
24 Jak Palác Santa Maria Porta Coeli, tak Palác Giusso byly budovy původně postavené v 16. století. Palác Santa Maria Porta Coeli byl již sídlem Istituto Orientale v letech 1896–1925. Palác Giusso byl hlavním sídlem Istituto Orientale od roku 1931 až do roku 2000. Srov. FATICA, Michele: *Le sedi dell'Istituto Universitario Orientale (1729–2000)*. Op. cit.

25 Podle vysokoškolské reformy z roku 2011, hlavní didaktická a badatelská centra italských univerzit jsou pouze ústavy. Fakulty v tradičním slova smyslu přestaly existovat. Nicméně ústavy jsou dnes často hodně podobnou institucí jako byly někdejší fakulty (srov. Zákon č. 240 ze dne 30. 12. 2010 „Gelmini“).

26 Jde o jednu z „Picchiových doktorandek“ – je jí dr. Marina di Filippo, dnes odborná asistentka ruského jazyka, známá publikací kritického vydání *Zahrady mnohokvěté* Simeona Polockého.

slavistiku se tato kategorie nerozvinula. Naopak docenti představují 44 % slavistů, zatímco celkově na ústavu je pozice docenta zastoupena jen 22 % (srov. tab. 1).

Tab. 1

Důvod tohoto jevu lze odvodit právě ze skutečnosti, že od roku 1993 mezi slavisty nepůsobili řádní profesori, kteří by byli s to prosadit se v konkurenci zbytku fakulty (později Ústavu literárních, lingvistických a srovnávacích studií) nebo alespoň zamezit ztrátě lektorských míst.

Pokud jde o publikace realizované slavisty, kteří dnes pracují na Univerzitě „L'Orientale“, tak podle dat poskytnutých systémem IRIS, který shromažďuje publikace realizované na celé univerzitě, zaznamenáváme až do dneška v podstatě standardní činnost (v průměru 3 až 6 příspěvků ročně) u pracovníků na dobu neurčitou a dokonce i u těch na dobu určitou, převahu mají příspěvky v kolektivních monografiích nebo v konferenčních sbornících.²⁷

Závěr

Je už téměř ustáleným stereotypem, že se všechny těžkosti slavistiky připisují skutečnosti, že v roce 1989 došlo k politickým změnám a s nimi spojené ztrátě zájmu o slavistiku především na Západě, ale také v bývalé východní Evropě.

²⁷ V systému OPAR, který dává k volnému použití veřejnosti (*open access*) studie publikované badateli Univerzity „L'Orientale“, najdeme naopak pouze 4 slavistické články z celkových 1121 publikací zařazených do systému v letech 2009–2015.

Český příklad, kdy například kdysi slavná pražská slavistika už několik let setrvává v agonii, zatímco Brno úspěšně prosperuje,²⁸ je důkazem, že příčiny krize některých institucí nejsou jen vnější, ale vycházejí také z vnitřních faktorů. Osud Univerzity „L'Orientale“ v Neapoli je tedy pouze jedním z negativních příkladů.

Nedostatek řádných profesorů, kteří vyrostli *in loco*, způsobil, že v průběhu několika málo let už nebyl nikdo schopen pozvednout prapor slovanských studií. Ani vstup do rozsáhlejších organizačních útvarů by býval neměl tak dramatické důsledky, kdyby si neapolští slavisté uchovali vnitřní soudržnost, která je v minulosti charakterizovala, totiž pocit příslušnosti ke stejnému vědeckému národnímu i mezinárodnímu společenství.

Systém povolat profesora mezinárodní pověsti a nabídnout mu vynikající finanční podmínky nemohl nahradit skutečnost, že profesor musí být dobře začleněn do svého pracovního prostředí, musí důkladně znát kvality svých kolegů-podřízených a musí podporovat růst interních studentů, aby byla alespoň částečně zajištěna generační výměna z „domácích“ zdrojů; neboli vysokoškolský pedagog by měl být schopen cítit jistou formu sentimentu k minulé tradici a jistou formu aktivní náklonosti k instituci, která ho hostí a umožňuje mu žít na velmi slušné úrovni (alespoň na poměry relativně chudého města jako je Neapol).

Uzavřít neapolskou slavistiku do exkluzivity oboru filologických věd a vzdát se areálové koncepce, která se mezitím v nových formách spíše rozšířila, znamenalo učinit podobnou chybu, ke které došlo v minulosti jinde v Evropě. A to se jí stalo osudným.

Literatura

- BROGI BERCOFF, Giovanna et al.: *La Slavistica in Italia. Cinquant'anni di studi (1940–1990)*. Roma: Ministero per i Beni Culturali ed Ambientali, 1994.
- COLUCCI, Michele et al.: *Studia slavica mediaevalia et humanistica Riccardo Picchio dicata. 2 sv.* Roma: Edizioni dell'Ateneo, 1986.
- DELL'AGATA, Giuseppe: *Filologia Slava e Slavistica*. In: BROGI BERCOFF, Giovanna et al.: *La slavistica in Italia: cinquant'anni di studi (1940–1990)*. Roma: Ministero per i beni culturali e ambientali, Direzione Generale per gli affari generali amministrativi e del personale, Divisione editoria, 1994, s. 11–42.
- DELL'AGATA, Giuseppe: *Mezzo secolo di vicinanza e consuetudine con Riccardo Picchio*. Ricerche slavistiche 10 (56), 2012, s. 203–212.
- DI FILIPPO, Marina: *Il Giardino variopinto di Simeon Polockij. Traduzione e parafrasi interpretativa*. Napoli: Photocity, 2012.

28 O úspěších brněnské slavistiky v získání účelových finančních prostředků psal nedávno Josef Šaur v článku *Brněnská slavistika a evropské programy*. In: POSPÍŠIL, Ivo (ed.): *Situace mezinárodní slavistiky: kdo je viněnaco dělat. Antologie příspěvků materiálů a dokumentů*. Brno: Česká asociace slavistů, 2015, s. 97–104. Seznam nejvýznamnějších publikací, které vyšly na půdě brněnské slavistiky a týkající se brněnské koncepce areálových studií shromáždil Ivo Pospíšil v článku *Problém tzv. syntetických oborů a předmětů ve filologii obecně a slavistice zvláště (Pohled do nedávných dějin i současnosti)*. In: POSPÍŠIL, Ivo (ed.): *Op. cit.*, pozn. 2, s. 108–110.

- FATICA, Michele: *Le sedi dell'Istituto Universitario Orientale (1729–2000)*. Napoli: Istituto Universitario Orientale, 2002.
- HAMM, Josip: *O specifiké razvitija slavistiky v neslavjanskich stranach*. In: BERNŠTEJN et al.: *Metodologičeskije problemy istorii slavistiky*, Moskva: „Nauka“, 1978, s. 119–145.
- PACHLOVSKA, Oxana: *Riccardo Picchio e glistudiucraini. Paradigmi interpretativi*. *Ricerche slavistiche* 10 (56), 2012, s. 305–318.
- PICCHIO, Riccardo: *Izokoličeskaja tradicija i vzniknovenije russkogo stichosloženija*. *Europa Orientalis* 7, 1988, s. 1–24.
- PICCHIO, Riccardo: *La slavistica italiana negli anni dell'Europa bipartita*. In: BROGI BERCOFF, Giovanna et al.: *La slavistica in Italia: cinquant'anni di studi (1940–1990)*. Roma: Ministero per i beni culturali e ambientali, Direzione Generale per gli affari generali amministrativi e del personale, Divisione editoria, 1994, s. 1–10.
- PICCHIO, Riccardo – GOLDBLATT, Harwey (eds.): *Aspects of the Slavic Language Question*, New Haven: Yale Concilium on International and Area Studies, 1984.
- POSPÍŠIL, Ivo: *Problém tzv. syntetických oborů a předmětů ve filologii obecně a slavistice zvláště (Pohled do nedávných dějin i současnosti)*. In: POSPÍŠIL, Ivo (ed.): *Situace mezinárodní slavistiky: kdo je vinen a co dělat. Antologie příspěvků materiálů a dokumentů*. Brno: Česká asociace slavistů, 2015, s. 105–115.
- PRITSACK, Omeljan et al.: *Proceedings of the International Congress Commemorating the Millennium of Christianity in Rus'-Ukraine*. Cambridge, Mass: Harvard University, 1988–1989.
- RIPA, Matteo: *Storia della fondazione della Congregazione e del Collegio dei Cinesi. Sv. I–III*. Napoli: Manfredi, 1832.
- ŠAUR, Josef: *Brněnská slavistika a evropské programy*. In: POSPÍŠIL, Ivo (ed.): *Situace mezinárodní slavistiky: kdo je vinen a co dělat. Antologie příspěvků materiálů a dokumentů*. Brno: Česká asociace slavistů, 2015, s. 97–104.
- ZAVETTIERI, Angela: *Studiare russo e ceco all'Orientale di Napoli*. Università degli studi di Napoli l'Orientale. Web magazine. 2011. Dostupné z WWW: <<http://magazine.unior.it/ita/content/angela-zavettieri-studiare-russo-e-ceco-allorientale-di-napoli>> (přístup 29. 9. 2015).
- ZIFFER, Giorgio: *Ricordo di Riccardo Picchio*. *Russica Romana* 18, 2011, s. 7–14.

doc. dott. Giuseppe Maiello, Ph.D.

Katedra marketingové komunikace

Vysoká škola finanční a správní

Estonská 500, 100 01 Praha 10, Česká republika

27773@mail.vsfs.cz